

Verdraag onzekerheid, hou de geest open en blijf je verwonderen

„Opeens overvalt het je: hoe de zon, op zo’n enorme afstand van de aarde, jouw huid kan verwarmen, precies goed, alsof je erdoor geaaid wordt.” Slotbeschouwing in een serie gastbijdragen over verwondering in het dagelijks leven.

Verwondering

Anders Schinkel

Het is een cliché dat mensen hun leven beginnen met een groot vermogen zich over dingen te verwonderen en dat dit vermogen met de jaren afneemt. Zoals meestal bij clichés zit er ook in dit geval een belangrijke kern van waarheid in. Jonge kinderen verwonderen zich vaker en gemakkelijker over wat ze zien en meemaken dan oudere kinderen en volwassenen. Dat is althans ook mijn indruk; statistieken heb ik er nooit over gezien.

Bij het cliché hoort ook een evaluatie; het is een verzuchting. Het is een tragisch feit van het leven - of heeft het toch met ons onderwijs te maken? Beide opvattingen kom je tegen - dat het vermogen je te verwonderen afneemt naarmate je ouder wordt. Ook hier kan ik in grote lijnen in meegaan: het is jammer dat het moeilijker wordt je te verwonderen, en ik denk dat we hier tegen onze natuur moeten vechten, maar dat het onderwijs in deze strijd niet altijd aan onze kant staat. Dat hoop ik zelf de komende drie jaar nader te onderzoeken.

Hiermee is echter nog lang niet alles gezegd over verwondering, de ontwikkeling ervan, en het belang ervan.

Dingen ervaren

Om te beginnen is verwondering niet één ding; er is niet maar één soort verwondering. Het is wel mogelijk een globale omschrijving te geven: verwondering is een bepaalde manier waarop we dingen ervaren; wat we ervaren is (op de een of andere manier) vreemd of ongewoon, gaat ons begrip te boven, en vraagt om onze aandacht, voelt als belangrijk. Het is in zekere zin – gegeven de menselijke natuur – dus logisch dat jonge kinderen zich vaak verwonderen, want ze moeten de wereld nog leren kennen. Aan het begin is alles vreemd, onbegrijpelijk en (potentieel) belangrijk. Het is ook logisch dat die

verwondering afneemt naarmate informatie efficiënter verwerkt wordt; steeds meer dingen kunnen automatisch geclassificeerd worden als ‘bekend’, als geen nieuwe informatie. Die ‘afstomping’ is onvermijdelijk en noodzakelijk.

Het is voor volwassenen moeilijker om verwondering te ervaren. Als dit toch lukt – en dan niet omdat zich iets geheel nieuws voordoet, maar omdat iets ‘bekends’ plotseling weer even als ‘vreemd’, als wonderlijk wordt gezien – dan is dat een andere ervaring dan die van het kind voor wie het nieuw was.

De zon is een van de meest vertrouwde ‘dingen’ in ons bestaan. Maar opeens overvalt het je: hoe wonderlijk het is dat een hemellichaam, een object in de ruimte op zo’n enorme afstand van de aarde (bijna 150 miljoen kilometer), jouw huid kan verwarmen – precies goed, alsof je erdoor geaaid wordt. De kennis die je hebt over de zon is niet weg, maar informeert juist de verwondering. Bovendien ben je je ervan bewust dat je je verwondert – een zelfbewustzijn dat in de verwondering van jonge kinderen ontbreekt. Omgekeerd kan een volwassene daarom zelden zo volledig opgaan in verwondering als een kind.

Er zijn ook verschillende soorten verwondering. Stel, je bent op vakantie en vindt een fossiel – een ammoniet, bijvoorbeeld, zo’n versteende spiraalvormige schelp. Dit overblijfsel van leven van miljoenen jaren geleden is in jouw hand beland. Bij veel mensen is dat genoeg om verwondering te wekken. Dit kan een ‘actieve’, ‘onderzoekende’ verwondering zijn, waarbij de vragen – hou oud is dit, wat voor beest wat dit, waar leefde het, (waarom) zijn ze uitgestorven? – over elkaar buitelen en je een drang voelt om op onderzoek te gaan. Maar het kan ook een meer ‘contemplatieve’ verwondering zijn. Een die niet direct met zulke vragen gepaard gaat, maar meer een stille reactie is op het mysterieuze waarmee je je geconfronteerd ziet. Op (uiteindelijk) het mysterie van het bestaan als zodanig – dat jij er bent, dat dit

Een volwassene kan zelden zo volledig opgaan in verwondering als een kind. Foto: Schutterstock

Verwondering is moeilijk vol te houden, want we willen graag zekerheid hebben, antwoorden op onze vragen

ooit geleefd heeft, dat er überhaupt iets is en niet niets. Ik weet het niet zeker, maar ik vermoed dat dit onderscheid bij oudere kinderen en volwassenen geprononceerder is dan bij jonge kinderen.

In de stukken die de afgelopen maanden in het *Friesch Dagblad* zijn verschenen, zie ik vooral die contemplatieve verwondering terugkomen, vaak in een min of meer esthetische vorm. De verwondering ligt dan dicht bij bewondering en ontzag voor de schoonheid van de wereld (of, afhankelijk van het perspectief, de schepping).

Desinteresse

Van onderzoekende verwondering (zowel bij kinderen als volwassenen) zal het belang vrij gemakkelijk

onderkend worden. Het zet aan tot onderzoek, tot leren, en leidt zo tot kennis en begrip. Maar waarom – afgezien van het prettige karakter dat de ervaring kán hebben – is contemplatieve verwondering waardevol? Eén reden is dat het onze interesse in de wereld levend houdt; Jan Schinkelshoek merkte dit ook al op: verwondering staat tegenover desinteresse.

Een tweede reden is dat het ons bepaalt bij wat we niet weten en misschien ook niet kunnen weten of begrijpen; verwondering staat tegenover intellectuele overmoed. En een derde reden is dat verwondering ruimte creëert voor alternatieve mogelijkheden, bijvoorbeeld in de politieke sfeer. De manier waarop we dingen georganiseerd hebben kan vanzelfsprekend lijken, ‘natuurlijk’ zelfs (bijvoorbeeld: als de economie groeit, gaat het goed); verwondering breekt dit perspectief open, het staat tegenover geslotenheid.

Maar verwondering is moeilijk vol te houden, want we willen graag zekerheid hebben, antwoorden op onze vragen. Verwondering is niet altijd aangenaam; contemplatie van ons iele en fragiele bestaan in de onmetelijke ruimte kan evengoed angst oproepen als ontzag. De Franse filosoof en wetenschapper Blaise Pascal (1623-1662) drukte dit heel mooi uit: „*Le silence éternel de ces espaces infinis m’effraie*” (De eeuwige

stilte van die oneindige ruimtes vervult me met vrees).

De bijzondere waarde van verwondering gaat echter verloren op het moment dat we toegeven aan het verlangen naar zekerheid en het deksel doen op vragen waar we geen antwoord op hebben. We moeten de spanning uithouden, de geest open houden. De zaak op slot gooien kan door het vluchten in (schijn)zekerheid – of die nu religieus of wetenschappelijk van aard is – of door het cultiveren van desinteresse. Beide opties zijn een vorm van zelfbedrog en tegelijk van verraad aan de wereld.

Als we geven om onze kinderen en om de wereld, en om de toekomst van beide, dan moeten we doen wat we kunnen om bij kinderen het gevoel van verwondering levend te houden en verder te ontwikkelen. Misschien zijn de dingen anders dan we denken; en misschien kunnen ze anders zijn dan ze zijn. Misschien kan het beter. Onze wereld heeft verwondering hard nodig.

Anders Schinkel is universitair docent Theoretische Pedagogiek aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Onlangs ontving hij van de John Templeton Foundation een subsidie van ruim 800.000 euro voor een driejarig onderzoeksproject over het belang van verwondering in het onderwijs

Inspiratie door Wimans zoeken naar zin

Gesprekskring leidt tot kunstmiddag in de kerk

Leeuwarden | Het boek *Mijn heldere afgrond* van de Amerikaanse dichter Christian Wiman staat volgende week zondag centraal tijdens een kunstmiddag, in PKN-wijkgemeente De Schakel in de Leeuwarder wijk Camminghaburen. In het (vorig jaar door Willem Jan Otten vertaalde) boek beschrijft Wiman zijn zoektocht naar zin en naar de ‘mogelijk-

heid van God’ in een gesecculariseerde westerse wereld. Het werd alom geprezen om zijn diepgang en Wiman werd onder meer in Kampen en Amsterdam uitgenodigd op bijeenkomsten. De originele Engelse uitgave verscheen in 2013 en de *New York Times* noemde het ‘gedurfd en urgent’.

Ds. Helmer le Cointre van de protestantse wijkgemeente Leeuwarden-Camminghaburen besloot vorig jaar om er een leeskring over op te zetten. „Dat deden we overdag en er deden meer dan twintig mensen aan mee.” Het leidde tot bijzondere ge-

sprekken over het leven en het geloof. Le Cointre kreeg van verschillende mensen te horen dat ze ook graag mee hadden willen doen, maar alleen ’s avonds konden. „We zijn nu afgelopen donderdag met een vervolg begonnen, met een nieuwe groep die ook al weer vol zit. Er zijn vijftien deelnemers.”

Op 15 oktober zijn er onder meer schilderijen van Albert Drijver te zien. Hij is bij velen bekend van Bloemsierkunst Drijver. „Wat velen niet weten, is dat hij ook kunstschilder is. Albert zat ook bij de eerste lees-

Mijn heldere afgrond heeft in de Leeuwarder wijk Camminghaburen tot twee leeskringen geleid

kring en maakte vijf heel bijzondere schilderijen, geïnspireerd door het boek.” Pianist/componist Jochem le Cointre zette gedichten van Wiman en Willem Abma op muziek; tenor Jeroen Helder brengt ze ten gehore. Zo leidt dat tot een bijeenkomst vol kunstzinnige en mystieke inspiratie. „Je hoeft het boek van Christian Wiman niet per se gelezen te hebben om het te kunnen volgen. Je kunt het ook zien als een mooie kennismaking.”

Havingastate 7, van drie tot vijf uur, toegang is vrij